לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוה חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוה חזי לה טעמא לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא בעי מטפחת אמר להו כי האי גוונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר [9]זה [8]הקורא רבו בשמו דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר [1]ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שנאמר [2]ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא [6]יישר וכן אמר ר' יוחנן [א] [3](יישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקרותא אמר ליה הא [האי] סיועי קא מסייע (ליה) [לך] אלא אי שמיע לך הא שמיע לך עתיד כי הא [4]דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר [3]ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה [7]יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי [4]ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר ק' אמה כנגד היכל וכותליו שנאמר [5]אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכוי דבי זיקא מאי [8]ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבודימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר [9](נמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מבהיק זיויו לעולם הבא שנאמר [6]מראהו כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר [7]ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר [8]ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר [9]מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי [10]עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שנא' [10]להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא [11]ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב [11]בסאסאה בשלחה תריבנה אמר ר' [ב] [12]יהושע וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב [9]שמים בזרת [ג] תכן ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

הוי

הוי: **כנגד היכל וכותליו.** שכך היה אורך כל ההיכל עם הכותלים דכתיב (מלכים א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו וכותל מזרח שם אמות וכותל מערב שם אמות ואמה אחת עוקקסין הרי י"ג אמות ואולם עשר אמה רוחב וכותל האולם שם הרי כ"ט ומאמורי האולם תא אחד רחבו שם וכתלו ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי מאה והיאך יכולין לבוא קומתן וליכנס בפתח שאין לו אלא רוס עשרים כדאמרת: **אשר בנינו.** כלומר בנים שלנו יהיו לעתיד כאילנות גבוהין מגודלים: **ובנותינו.** ובנות שלנו כזויות המחוטבות לתבנית היכל כלומר ככותל ההיכל מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עליך. ליגמא אחרינא אהיכל דבית שני קאמר דקיס לן היכל ס' אורך ברוס מאה הוה: **לכוי דבי זיקא.** לחלונות שהשמש והאור נכנסין בהן אבל השערים גבוהים יותר: [**להתיר פה של מעלה**]. להתיר פה אלמים שיהו מדברים: **להתיר פה של מטה.** רחם של העקרות האוכלות מן העלין נפקדות: **איתמר נמי חזקיה וכו'.** והיינו הך דלעיל לתרופה: **מראהו כלבנון.** וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב וסמיך ליה מכו ממתקים: **ירויון מדשן כיתך.** אמר לי רבי דלעיל מינה מהאי קרא מיירי עניינא דמרעיב את עצמו וקאמר ירויון מדשן ביתך שהקב"ה משביעו לעוה"ב: **מלא עומסו.** מלא חופנו של הקב"ה טובה: **וכי אפשר לומר כן.** היאך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד אגודל: **באותן** עולמות יתן לצדיק את העומס: **במדה שאדם מודד.** אם מדד ונתן לצדקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו ונותן לו: **וכי אפשר לומר כן.** שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא חפניו והלא אינו יכול לסבול כל כך:

הוי

מסורת הש"ס

א) [בברכות מב: וש"נ], ב) [טעות הדפוס], ג) ב"ב עה., ד) [ב"ב עה. ע"ש שבת לד. בברכות נח.], ה) [מנחות לח. ע"ש], ו) [במנחו' ליתא], ז) [תשבה פוף עוקלים וע"ע ועי' בש סדר למשנה ישוב נכון על זה], ח) [סוטה מ: וסס אית' רבי אומר אמנם שם טו: דמסיק דשמעי' לר"מ כי' תשמע דני' דהכא עיקר ע"ש ברש"י וכן איתא ג"כ בתוספתא שם פ"ג], ט) [ל"ל יהודה], י) [ל"ל אחר ד"ה כי מטו], כ) [ל"ל אחר ד"ה אמשותיך], ל) [ל"ל מעלה], מ) [עי' רש"י מנחות לח.], נ) [עי' רש"י שם], ס) [ל"ל שם אמות ומעבר בשותן וכו'].

גליון הש"ס

גמ' זה הקורא רבו בשמו. עי' יבמות נז ע"ב תד"ה אמר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' יישר. נמתק: [ב] שם יהושע נמתק: [ג] שם בזרת מכן ואתה. נ"ב ת"ל ר"י ואתה: [ד] רש"י ד"ה אמשותיך כי' זורת בהם. נ"ב עי' רש"י בע"ר:

לעזי רש"י

דיינטר"ס [דיינטייר"ש]. פירות מתוקים.

מוסף רש"י

יישר. יפה אמרת (שבת סג.) שפיר קאמרת (פסחים נג. חולין עה.). **וחוקק בהם עשר.** של רוחב, **ברום עשרים.** והיינו אקדח, לשון קודח שחוקק בהם, ומשמע נמי אבן טובה שמאירה כאש קודחת, כמו (ישעיה נ) קודחי אש (רשב"ם ב"ב עה.). אקדח. קרבונקל"א בלע"ז וכתרגום יונתן אבני גומרא (שם). **כביעתא דצילצלא.** ביצת עוף קטן שאמי תאליל (שם). גל של עצמות. כמת שנרקב בשרו ונפל מזמן הרבה (שבת כד.). **להתיר פה של מעלה.** פה אלמים, שכל אלם האוכל ממנו נרפא (מנחות צח.). **פה של מטה.** פה רחם של עקרות (שם). חזקיה אמר כו'. חזקיה וכר קפרא מפרפא מילתייהו עפי' הילא היא (שם). **בסאסאה.** בתוך אותה מאה עצמה כשאתה משלחה לאבדון תריבנה (סוטה ח.).

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ה סמג עשין עד טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף טו:

תורה אור השלם

1. וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת הַמֵּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ צֹעֶקֶת אֶל הַמֶּלֶךְ עַל בֵּיתָהּ וְעַל שָׂדָהּ וַיֹּאמֶר גֵּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה בְּנָהּ אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֱלִישָׁע: מלכים ב ח ה
2. וְעַל הַנַּחַל יַעֲלֶה עַל שְׂפָתוֹ מִזֶּה וּמִזֶּה כָּל עֵץ מַאֲכָל לֹא יִבּוֹל עָלֵהוּ וְלֹא יִתֹּם פִּרְיוֹ לְחָדָשָׁיו יְבַכֵּר כִּי מֵימָיו מִן הַמִּקְדָּשׁ הֵמָּה יוֹצְאִים וְהָיָה פִרְיוֹ לְמַאֲכָל וְעָלֵהוּ לִתְרוּפָה: יחזקאל מז יב
3. וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וְשַׁעֲרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ: ישעיהו נד יב
4. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהְיֹת לָהֶם עֲבָדִים וְאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וְאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת: ויקרא כו יג
5. אֲשֶׁר בְּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל:
תהלים קמד יב
6. שׁוֹקָיו עַמּוּדֵי שֵׁשׁ מְיֻסָּדִים עַל אַדְנֵי פָז מַרְאֵהוּ כַּלְּבָנוֹן בָּחוּר כָּאֲרָזִים:
שיר השירים ה טו
7. יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ וּנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם:
תהלים לו ט
8. בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעְמָס לָנוּ הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ סֶלָה: תהלים סח כ
9. מִי מָדַד בְּשָׁעֳלוֹ מַיִם וּשָׁמַיִם בְּזֶרֶת תִּכֵּן וְכָל בְּשֶׁלֶשׁ עָפָר הָאָרֶץ וְשָׁקַל בַּפֶּלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֹאזְנָיִם: ישעיהו מ יב
10. לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא:
משלי ח כא
11. בְּסַאסְאָה בִּשַּׁלְּחָהּ תְּרִיבֶנָּה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים:
ישעיהו כז ח

עין משפט
נר מצוה

כ א מיי׳ פ״ב מהל׳ עכו״ם הלכה ב:

תורה אור השלם

1. וְיָצוּ שַׁחֲקִים מִמָּעַל וּדְלָתֵי שָׁמַיִם פָּתָח:
תהלים עח כג
2. בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ:
בראשית ז יא
3. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בִּפְגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:
ישעיהו סו כד
4. כִּי תְּצוּר אֵל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֶם עָלֶיהָ לְחַפְּשָׂהּ לֹא תִשָּׁחֵת אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר:
דברים כ יט
5. דַּאֲגָה בְלֵב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה:
משלי יב כה
6. אִישׁ רָעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְאִישׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח:
משלי יח כד
7. כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ:
משלי ז כו
8. כְּכַלּוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה עַל כֵּן גָּדְלוּ וַיַּעֲשִׁירוּ:
ירמיהו ה כז
9. אֶל תַּאֲמִינוּ בְּרֵעַ אֶל תִּבְטְחוּ בְּאַלּוּף מִשְׁכֶּבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פְּתָחֵי פִיךָ:
מיכה ז ה
10. אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֵד יוֹם:
משלי כז א
11. כָּל יְמֵי עֲנִי רָעִים וְטוֹב לֵב מִשְׁתֵּה תָמִיד:
משלי טו טו
12. מְסִיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֲצִים יִסָּכֶן בָּם:
קהלת י ט

מסורת הש״ס

מוסף רש״י

מדה טובה מרובה. רבה על חבריה, מדה טובה מרובה על הרעה ממש מקום בה, שנמדה טובה נאמר (שמות לד) נוצר חסד לאלפים, ובמדת פורענות הוא אומר (שם כ) על אלפים ועל רבעים, אף כאן מדת הטוב של ירידת הטן רבתה על ירידת מבול (יומא עז. ע״ש). ישיחנה לאחרים. שמא ישיחוהו עלה (יומא עה:). להתרועע. להתרועע (ברכות סז:). בן סירא אומר אף לילות. שלמה כתב כל ימי עני רעים, אבל בלילות כשיכן יש לו מנוחה, וכן סירא אומר אף לילות אין לו מנוחה, כי בשפל גגים גגו. ומגלה דלף מורידו ביום סגריר (דשב״ם ב״ב קמו:). ובמרום הרים כרמו. שאין בידו ממון לקנות במקום טוב יקונה כרם כל הכל וכל אלים שהוא מוציא לו נוסף חוב לכרמים שמתחיל (כתובות קיז:). ומעפר כרמו לכרמים. וכל ומעפר שהיא לכרמו נשפך לכרמים אחרים שהוא במקום רעוע בהרים ובמקום שאין עשיר חפץ בו, ונופל לתוכה בכרמים של עשירים שהם במקום טוב ומדרון ונוח לעסוק בהן (ב״ב שם). בעלי תלמוד. שממית עצמו לגיין הלכות ולתרץ הויות (שם קמה:). רבא אמר איפכא. כל ימי עני רעים זה בעל משנה, שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ, וטוב לב זה בעל הגמרא, שיודע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם ויש בידו לה להורות הלכה למעשה (שם). יעצב. לשון (בראשית ג) בעצבון תאכלנה (שם). אלו בעלי משנה. ששונה משניות כל היום ואין לו אלא עצר, שמתקשה בטעמיהן ואינו יודע לפרש (שם). יסכן. לשון חמימות כמו (מ״א ח) ותהי למלך סוכנת, כלומר שנהנה מהן (שם). זה אסטנים. מי שדעתו קלה ולבו נתן בכל דבר מגונה שהוא רואה (שם). שדעתו יפה. שסובל הכל, ולאינו מזיק לו שום לגלוך יפה דבר מיאוס (שם). זה רחמני. כמה עניים הוא רואה וכמה מאורעות שלבו בוכה תדיר עליהן (שם).

ל) יומא עו. [סוטה יא. ועי׳ מ״ש תוס׳ שם ד״ה ולעולם], כ) [עי׳ כרי״ף ובלא״ם], ג) כ״ב עז: קידושין פב: [פסחים פה.], ד) יומא עה: סוטה מב:, ה) [ברכות סג.], ו) [נמצאת סג: ע״ש], ז) כתובות קי: [כ״ב קמו.], ח) כ״ב קמה:, ט) בס״א נתקום כה״ל: מיין נלחים, י) [עי׳ יעב״ן], כ) [יומא ז:], ל) [נדה ז:].

[6] הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב [1]ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ובמידת פורענות הוא אומר [2]וארובות השמים נפתחו במידת פורענות כתיב [3]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה אלא כשם שנותן הקב״ה כח ברשעים לקבל פורענותם כך נותן הקב״ה כח בצדיקים לקבל טובתן: רבי עקיבא אומר [4]אף הקורא בספרים החיצונים וכו׳: תנא בספרי צדוקים [5] רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי א״ל אביי מאי טעמא אילימא משום דכתב [ביה] לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים אי מפשטיה באורייתא נמי כתב [4]לא תשחית את עצה אי מדרשא אורח ארעא קמ״ל דלא ליבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תינשא נישאת שמא לא יהיו לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוה [6]אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בלבך דגברי גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה [5]דאגה בלב איש ישחנה [7]ר׳ אמי ור׳ אסי חד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא [8]רבי אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר [9]איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטמן עבדקן סכסן דנפח בכסיה לא צחי אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה מאן דאית ליה מעברתא בדיקני׳ כולי עלמא לא יכלי ליה אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו [10]אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנתן אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו [7]ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת [8]ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף [9]משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר [10]כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר אינגו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו [11]כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו לכרמים [סימן זיר״א רב״א משרשי״א חנינ״א טובי״ה ינא״י יפ״ה יוחנ״ן מרח״ם יהוש״ע מקצ״ר] [12]אמר ר׳ זירא אמר רב מאי דכתיב כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב [12]מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה ובוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה

שדעתו

לא יכלי ליה. בערמימותיה דמתוך שמשב כל ימיו בערמות הוא מסיס ידו לזקנו ומושך כאדם שמתשב עד שנקרחה. ל״א גרסינן הכרתא מי שיש לו היכר בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לכמו. ל״א גוורתא והוא לשון קרחה. וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו: דרשינן. כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה כו׳ אשה רעה נרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא. אשה רעה מתנה רעה ל״ג: כפלייס. מרוב הגאה חשובין ככפלייס: אל תט אצל בעלה. למסוך עמו׳ יין ושכר: רבים היו פצעי רוכל. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר [ונופל] תכשיטי נשים ועסקו עמהם שפעמים שמוצאו בעלה עמה מתיחד עם אשתו ומכהו ופוצעו: המרגילים לדבר עבירה. ניחוף הרי הן כניצוץ מבעיר גחלת כשביב המבעיר את הפחם כך כל אשר להם כלה והולך: גחלה. אקרי פחם שאינו ביער כלאמרינן (ברכות דף נג:) גחלים עוממות. מ״ר: ככלוב. דירה של עופות: רבים יהיו דורשי שלומך. שתהא מתאכל עם הכל ואף על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לאחד מני אלף: מה ילד יום. מה אירע׳ היום שמא למחר אינגו שמת הוא היום: ונמצא. שמיצר על יום שאינו עתיד לבאות והיינו עולם שאינו שלו שהוא מצטער עליו ודואג על חנם מיום המחרת אלא תבא עליו צרה: כל ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא במשלי (טו): בשפל גגים גגו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גגים לגגו שיורד מטר הגגים הגבוהים לגגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות: במרום הרים כרמו. שאין לו השגת יד לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו באחד מן ההרים בזול וכל עפר שהוא מוציא לזבל (ולדייר) מוליך הרוח מן ההר לשאר כרמים שבבקעה ונמצא העני נפסד: בעלי תלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו: משנה. נוחה ללמוד: רבא אמר איפכא. דבעלי תלמוד נהנין מיגיעו שידעו להורות איסור והיתר אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דאין מורין הלכה מתוך משנה[6]: יסכן. יתחמם:

שדעתו

מאי אמרי׳ הכי דרשנא מבי׳ דרב יוסף אמר בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו [7]ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת [8]ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף [9]משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר [10]כי לא תדע מה ילד יום שמא למחר אינגו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו [11]כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו לכרמים [סימן זיר״א רב״א משרשי״א חנינ״א טובי״ה ינא״י יפ״ה יוחנ״ן מרח״ם יהוש״ע מקצ״ר] [12]אמר ר׳ זירא אמר רב מאי דכתיב כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב [12]מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה ובוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה

שדעתו

שדעתו קצרה. משום דלבו כל דאגות מציר ודואג על כל מה שעתיד לבא עליו: **רחבה.** ואינו משום דלבו דאגה כל כך. ל"א דעתו קצרה לרגזן: **והא איכא שבתות וימים טובים.** שאין לך עני בישראל שאין לו מעדנים: **שנוי וסת.** משנה וסת ואוכל יומר שאינו רגיל לאכול היינו תחילת חולי מעייס לפיכך אפילו שבתות ויו"ט רעים לו: ה"ג **הקורא שיר השירים ועושה אותו כמין זמר.** שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו: **הקורא פסוק בביה המשתאות בלא זמנו.** במיסב על יינו עושה שמיקותיו בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם אומרו בזמנו על המשתה כגון שהוא יום טוב ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום מביא טובה לעולם: **ובריקק.** שכן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה. ויש לחשים שדרכן לרקק אחריהם ואומר אותן בלשון לעז ומזכירין להם שם בלשון לעז וא"ל רבי דמותר דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה דגרמה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלעז לא: **אפילו נגע נרעת.** אפילו לוחש (אחרי האי) קרא דלית ביה שם שמיס על הרקיקה שקורא נגע נרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן (ויקרא יג) לשם רפואה אין לו חלק לעולם הבא: **ואפילו ויקרא אל משה.** שאין בו לא חולי ולא נגע דאין רואי ללחשו על המכה ואין מזכירו לשם רפואה אלא כשבור הוא להגלל בזכות דברי תורה שהוא הזכיר אסור לוחשו: **וממשמשין במעייס.** של חולה בשבת ואין בכך משום רפואה דסיכה איתקש לשמיה: **ולוחשין על נחשים ועל עקרבים בשבת.** בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום גזירה: **כלי על העין.** שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. מ"נ כגון שעושין לאדם שחם בעינו מקיפים עינו בטבעת: **כלי הניטל.** כגון מפתח סכין וטבעת: **בדבר שדיס.** שכן עושין כשאוכלין אוס דבר שאוכלין במעשה שדים והם מגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממלוא חפצך (ישעיה נח): **אף כאוכל אסור.** לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: **כי הא דרב ינאי.** היה שואל במעשה שדים ובקש השד להזיקו ועשה לו נס [1] ובלעו האדמה: **סך ואחר כך ממשמש.** הוי שנוי דבאוכל דרך למשמש ואח"כ לסוך: **שרי שמן.** יש מעשה שדים שאוכלין על ידי שמן וקרי להו שרי שמן והיינו שרי בוהן. ויש שאוכלין בשפופרת של ביצה וקרי להו שרי ביצים: **אלא שמכזבין.** לכך נמנעו מלשאול בהן: **לוחשים על שמן שבכלי.** אותן העושין מעשה שדים דרכן ללחוש על שמן שבכלי ואין דרכן ללחוש על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך אדם יכול לסוך על ידו משמן שביד ואין לחוש שמא נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנת השד: **שם.** סך שמן בפניו: **למחין.** אבעבועות מלנ"ך: **זיקא דחמה.** רוח של אותו שד ששמו חמה אני רואה בפניך שאחזתך: **חמה עזה יש בעולם.** על עצמו היה אומר שבעס עליו המקום והכביד חוליו: **שכל זמן שהייתי רואה אם רבי שאין יינו מחמיץ וכו'.** כלומר שהיתה הצלחה בכל מעשיו: **אמרתי קבל רבי אם עולמו.** כל שכרו: **רואה רבי בצער.** ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח: [2] **מדביש.** מתקלקל ונעשה צלול מחמת חמימות: **כלוס חסרתי.** שאתה אומר אני סובל עונותי: **שגלגל חמה בעולם הזה.** ולא לעתיד שמאורות מתחדשות: **חביבין יסורין.** שמכפרין עליך:

גס

שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה [3] ואמר ר' יהושע בן לוי כל ימי עני רעים והאיכא שבתות וימים טובים כדשמואל [4] דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים תנו רבנן [5] הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים [6] אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי [7] שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר [1] ודבר בעתו מה טוב: [8] והלוחש על המכה וכו': [9] אמר ר' יוחנן [2] וברוקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה תנו רבנן סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת [3] ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת [4] ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג [5] במה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא [א] [6] (אין) הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי הא דרב יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה [7] ת"ר סכין [2] וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא ברבי חנינא אמר סך ואחר כך ממשמש רבי יוחנן אמר [8] סך וממשמש בבת אחת תנו רבנן שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן [ב] [9] אלא מפני שמכזבין לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סכין משמן שביד ואין סכין משמן שבכלי רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע לההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא שף נפקן ליה צימחי באפיה נפק לשוק חזיתיה ההיא איתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי כתיב [2] כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אמר רבה בר בר חנה כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו למה אתה משחק אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלום קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה אמר לו [3] לימדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין אמר לו עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש [4] בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו'] ויעש הרע בעיני ה' וכתיב

גם

מסורת הש"ס

[1] כתובות קי: (נדרים לז) ב"ב קמו., [2] (נדרים לז: וש"נ), [3] [מס' כלה], [4] [נס"ל: גיטין], [5] [כרב אלפס מיתא ר' יהושע], [6] שבועות טו:, [7] ס"ל ל"ג, [8] שבת קמז:, [9] [עי' ריב"ש בתשובה ל"ב גירס' הגכומה], [1] חולי ל"ל ופלטו אחר, [2] [ל"ל אחר ד"ה שכלו], [3] [ועפרש"י שבת קנד: ד"ה כשהדגים ובפירש"י ב"מ לח. ד"ה הדגים מאריך קלת ע"ש],

גליון הש"ס

גמ' לשתנו רבינו. כי אדם אין צדיק, עי' שבת נה ע"ב תוס' ד"ה מרבנה וכדלשות הרמב"ם פרשה נח:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אין הלכה. נמתק מיכת אין: [ב] שם אלא מפני. נמתק מיכת אלא וע"ב הרמ"ם לא גרים לה:

לעזי רש"י

מלנ"ך. פצעים.

מוסף רש"י

שדעתו קצרה. כמו עלכן וקפדן, עינו רעה בשלו ובשל אחרים (רשב"ם ב"ב קמה:). **והאיכא שבתות וימים טובים.** שיש לו מנות ומזונות שהיו מחלקין לעניים מערב שבת לערב שבת, אלא כשמואל אמא קרא לאחמועין, וכולה ר' יהושע קאמר לה (שם קמו.). שינוי וסת. אפילו לטובה (כתובות קי:) חוק, כמו עני שכל ימות החול אוכל פת חריבה ובשבת אוכל בשר. ה"ג תחלת חולי, תחוך כך מתחיל לחלות, ואית דגרסי חולי מעיים (ב"ב שם). **ובריקק בה.** ואח"כ לוחש (שבועות טו:). **שם שמים.** והכא קאמר כי אני ה' רופאך (שם). **סך ואח"כ ממשמש.** דקסבר בחול ממשמש ואח"כ סך (שבת קמו:). מדביש. מתמץ (שבת קמד:) יצא טעם דיבשנו והחמיץ, אשמלי"ר בלע"ז, כמו (איוב לא) וכבל תבואתי תשרש, תעקר שרשיה, וכמו (קהלת יב) עד לא ירתק חבל הכסף, יפתחו לחוקות עכומיה (ב"מ לח.).

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פי"ח מהל' עכו"ם הלכה יב סמג עשין ד טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף מ:

כב ב מיי' שם טוש"ע שם ועיין בכ"מ:

כג ג מיי' שם הלכה יח וסמג שם טוש"ע שם סעיף ו וטוש"ע א"ח סי' שכח סעיף מה [וברב אלפס עוד במכילתין דף רעו. וגם סמוך לסוף פכ"ב בשבת סט.]:

כד ד ה טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף מו [וברב אלפס שם]:

כה ו טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף מז [וברב אלפס שם]:

כו ז ח מיי' פכ"ח מהל' שבת הלכה מה סמג לאוין פה טוש"ע א"ח סי' שכ סעיף ג:

תורה אור השלם

1. שִׂמְחָה לְאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב:
משלי טו כג
2. וַיֹּאמַר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְיָ רֹפְאֶךָ: שמות טו כו
3. כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא: קהלת ז כ
4. בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְּמָלְכוֹ וְחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי בָהּ: מלכים ב כא א